

Templomi ülésrend az alsóháromszéki Bikfalván

A templomi ülésrendek a magyar nyelvterület egészén az élő falu társadalmáról adnak hírt. A templom nem csak az imának, a meditációnak a tere, hanem a reprezentáció egyik legfontosabb színtere is. Ünnepi jellegéhez társul a rendszeresség, amely alkalom arra, hogy a falu megerősítse saját társadalmi hierarchiáját, minden istentisztelet alkalmával újra és újra „megtanulja”, hogy kinek hol a helye a templomban, illetve a falu társadalmában. Nézzünk egy konkrét esetet, egy református faluból Bikfalváról.

Bikfalva egy már a középkorban is létező alsóháromszéki falu, mely a Székelyföld határhelysége déli és keleti irányban, Brassó felé haladva a barcasági csángó falvakba érünk, keleti irányból pedig a Kárpátok határolják el Moldvától.

Templomáról egy, a templomban lévő színes tábla a következőket írja: „Ezt a templomot 1863 nyarán építették az orgonával együtt. A torony és a templom előtt lévő vár maradványai a XV. század második felében épültek. A vár és a templom védelmi célokat szolgált a várharok idején. A toronyban levő három harang egyike 1640-ből való. Felirata: *Bikfa, az Istennek dicketire czinaltatvnk es harangot 1640 M.V.* E templom az 1941–1945 évi világháborúban a harcok alatt megrongálódott. A torony fedélzete teljesen elpusztult. 1945–1946-ban a tornyot, 1952–1962-ig a templomot kívül-belől kijavította a gyülekezet templom iránti szeretete.”

A falu már a XIV. századtól egyházas hely volt. Egy 1567-es összeírás alapján egyike Háromszék legjelentősebb településeinek, másfelől a lakosság társadalmi megoszlását jól bizonyítja egy 1624-es és egy 1703-as összeírás, melyekből kiderül, hogy az akkori népesség többségét lófőszékely családok alkották. Később az egyik leggazdagabb kúriás falu volt Alsóháromszéken, jelentős kúriás nemesség lakott itt. Azonban végig jelen van a faluban egy napszámos réteg is, egy szegényebb szabadparaszti réteg. Ez a társadalmi formula évszázadokon át érvényes volt a faluban, jól tükrözi ezt a templomi ülésrend is. Lényeges változás ebben csak a kollektívizálás éveiben állt be, mikor itt is megvalósult „egyenlőség” és „testvériség”. Mindenki föld nélkül maradt. Azonban a falu nem felejtette el a maga státuszait, a hierarchia megmaradt az emberek emlékezetében. A kommunizmus éveiben ez abban is megnyilvánult, hogy a hajdani tehetősebb családok gyermekeiket minden áron valamilyen értelmiségi pályára adták, míg a szegényebb családok mezőgazdasági, gépészeti szakiskolába küldték gyermekeiket. Így az 1989-es forradalom már egy kiöregedő falut talált a régen virágzó gazdaságú székely település helyén, ahol a hajdani nagygazdák megöregedtek és magukra maradtak, mivel gyerekeik városra költöztek. A hajdani napszámos családok viszont most már jelentős gazdasági tőkével rendelkeztek, mert a kommunizmus idején ők voltak az előnyben részesítettek, mint a géppark dolgozói, illetve a TSZ vezetői. Hamarosan gyakorlatba ültették akkori helyzetüknek megfelelően a tőkéjüket: megvásárolták a gépeket, így ők birtokolták a gépesített mezőgazdaság monopóliumát, melyet „az öreg nemesek” kénytelenek voltak és kénytelenek ma is használni, igénybe venni, illetve tetemes pénzeket kifizetni a szolgáltatásokért. Kénytelenek, mert maguk nem bírják már a fizikai munkát és nincs segítségük. Hamarosan megjelentek a faluban az ún. *butikok* is. Ezek a kis szolgáltató egységek tovább erősítik a faluban a hajdan szegényebbnek mondott réteg hatalmát: nekik volt emberi és anyagi tőkéjük ahhoz, hogy megvalósíthassák az általuk ma már evidenciaként kezelt gondolatot: ők adják a kenyeret a falunak.

Az egyházi funkciók terén is éreztette hatását a lassú hatalomváltás. A fent vázolt folyamat révén fokozatosan kicserélődött a presbiteri réteg is, melynek mai vezetése a hajdani napszámosok kezében van, beleértve a megyebíró is. A másik fél ezt sértetlen veszi tudomásul, de nem tesz, nem tehet ellene semmit – *túl öregek vagyunk az ilyesmirekhez* –, mondják ők. Hibáztatják a papot is, ki előnyben részesíti az ilyen változásokat, sokak szerint anyagi megmondolásból.

Tehát a reális társadalmi vezetés, a gazdasági potenciál ma már a hajdani *gyengébb családhoz* – ahogy a falubeliek mondták – került.

Ennek következménye, hogy ma szemben áll a hagyomány által szentesített hierarchia, mely természetétől fogva öröklődő a reális társadalmi, gazdasági hierarchiával, mely teret kér magának és minden elejével szeretné a hagyományt megváltoztatni. Ez a küzdelem tetten érhető a templomi ülésrendben is.

Lássuk a hagyományos templomi ülésrendet. A hátsó borítón levő templomi alaprajz segítségével azonosíthatjuk az egyes padok birtokosait.

A, B: Szegényebb asszonyok

D: Leányok

C, E: Asszonyok; első sorban a papné

F: Presbiterek

G: Öreg emberek, „gyengébb családok”

H: Gyermek

I: Tehetősebb családokból származó legények

J: Tehetősebb gazdák

A karzaton a dalárdisták és hátul a gyengébb családokból származó legények ültek. Van egy borított szék a templomban, ahol a falusiak szerint „*Zsigmond Jóska, Zsigmond Sándor bácsi-ék feszedeztek*”. A bevonulás a templomba nem volt megszabva, mindenki azon az ajtón ment be, amelyik közelebb esett hozzá. A pap azonban mindig a szószékkel szembeni ajtón megy be. Aki késett az istentiszteletről, az a hátsó, torony alatti ajtón ment be. Legújabbban mindenkinek van imakönyve, amit magával visz. Mikor nem volt villany, gázlámpával világítottak. Lámpák voltak az Úr asztala felett, a szószékben és körben a falon is. A templomba a pap előtt csak a nők, lányok, gyerekek vonulhattak be; a legények és a férfiak megvárták a cinterem kapujánál a lelkészt és vele egyszerre vonultak be és foglalták el helyüket. A cigányok mindig az utolsó sorban ültek.

Könnyen megállapíthatjuk tehát, hogy négy fő szempont szerint tagolódik az ülésrend:

a.) Nemek szerint: külön ülnek a férfiak és legények, illetve az asszonyok és leányok.
b.) Korosztályok szerint: külön helyük van a gyerekeknek, a lányoknak és asszonyoknak, valamint a legényeknek, férfiaknak, de az öregeknek is, kik egy helyre kerülnek a gyengébb családokból származó férfiakkal (G).

c.) Nemzetiségi szempont szerint: a cigányok mindig az utolsó padban ültek.

d.) Talán a legerősebb szempont a társadalmi hierarchia, mely szerint az ülésrendben tükröződik a *tehetősebb családok és gyengébb családok* (a falusiak nevezték így) helye a templomban. Érdekes, hogy kétféle megkülönböztetésre is van adatunk: egyrészt külön padsorban ültek a tehetősebb gazdák, másrészt ezen belül is tovább éreztették a rangsort, ugyanis az első padokban a legtehetősebb családok, hátrább pedig a gyengébb családokból elszármazók. E kettőségen rendi megkülönböztetést vélek felfedezni (bár erre adatközlőim már nem emlékeznek). Úgy gondolom, hogy élesen elhatárolódtak a nemesi családokból származók a nagygazdaktól, ezért szükséges a padsorokon belüli megkülönböztetésen túl egy másik lehetséges megkülönböztetés, mely még tovább élezi a felosztást: külön padsorban ültek a nemesi családokból származók (J).

Ez a helyzet a kollektívizálással érdekes módon megváltozott. Nagyon pontosan megmaradt a felosztás, nem változott más, mint a hierarchia függvényében az egyes helyeket elfoglaló családok helye. Egyik adatközlőm ezt a változást a templomi ülésrend teljes felbomlásaként érezte: „– Ezt az ülésrendet szigorúan betartották az én gyermekkoromban. Ahogy beállott a kommunista világ, ezt elhagyták”

Ma már a templomi ülésrend funkciója is kezd felbomlani egyszerűen azért, mert nem járnak templomba a falusiak: „– Ezelőtt sokan jártak a templomba, nem úgy mint most.”

Azonban az, hogy nem járnak templomba, sokkal összetettebb kérdés, mivel a falu kiöregedésén túl hozzájárul ehhez a vallási szegregáció is, a református papok iránti bizalmatlanság. De kétségtelenül hozzájárul maga a templomi ülésrend felborulása is. K. I. néni ezt így fogalmazta meg – szerintem a legtalálóbban – „–Én nem es menyek a templomba. Nem érzem jól magam ott köztük. Olyanok ülnek e az első padba, hogy mikor meglátom a belem egyet fordul, s bööö”

Hegyeli Attila

A híres párkányi vásár

Nevezetes vásárok közé tartozik a párkányi Simon-Júda-vásár. Névadóiról keveset tudunk. A hagyomány szerint Szt. Simon mielőtt Szt. Júdás Tádéhoz csatlakozott volna, Egyiptomban hirdette az igét, majd társával Perzsiába ment, ahol mindketten vértanúként haltak meg. Utóbbi egyébként a kétségbeesett helyzetbe kerültek patrónusa, akit a pozsonyi Ferencesek terén lévő Szent Megváltó Templomának a mellékoltára, kezében vándorbottal ábrázol.

Helyi hagyomány szerint 1546-tól, tehát a török hódoltság kezdetétől tartják ezeket a vásárokat, amelyeket 1725-ben III. Károly adománylevelében is említ. Párkánynak voltak azelőtt is vásárai, nemcsak Simon-Júda, hanem György-Bertalan és Luca napkor is, de ezek a török megszállás után elenyésztek, csak a már említett Simon-Júda napi maradt fenn, és vált híressé.

Az október 28-i Simon-Júda nap előtti héten tartották a szüreti bált, maga a vásár pedig rendszerint beletorkollott a november 5-i Imre napi párkányi búcsúba. Tehát majdnem kéthetes eseménysorozatról van szó. Sebők Zsigmond, a Mackó-történetek Párkányon született írója is megemlékezik a vásárra igyekvő káposztáshajók érkezéséről. A múlt század végén vásárkor naponta ezek mentek át Esztergomból Párkányra, a vásár alatt a Mária Valéria hídon. Híntón a hercegprímás is megnézte a nagy eseményt.

Trianon után október 28-a egybeesett a csehszlovák államünnepvel, így többnyire áthelyezték a vásár időpontját. Ettől fogva ritkán érte el a „békebeli” forgalmat. Az utóbbi évtizedekben azonban a híres párkányi őszi nagy vásár ismét sok embert vonzott, Magyarországról is. Egyre több lett a büfésátor, a szórakozási lehetőség. Sajnos a mézeskalács és a tükrös szív egyre kevesebb, annál több a műanyag bővli.

Reméljük a párkányi vásár még sokáig látogatott és népszerű lesz. Hiszen Memy bég 1589-es levele megengedte, „hogy vásár legyen és ismét főszakadalmak is legyenek, kire mindenfelől bizvást jöhessenek és mehessenek és amiből pénzt teremthetnek mindeneket áruljanak és vegyenek”.

III. Károly 1725-ben így szólt a vásárról: „Fennt mondott érseki helységben, jöjjetek, siessetek és odajáruljatok, szabadon, bátran, minden rettegés avagy személyetek és portékátok féltése nélkül”

Talán a híd oly régóta várt helyreállítása újabb lendületet ad a híres párkányi vásároknak!

Róbert Péter

Az aratók Jézust hívják

A mag (búza, árpa, rozs, zab) halálának és újjászületésének megrendítő ceremóniája az ógörög Dionüszossal került kapcsolatba, akinek halálakor és feltámadásakor a misztériumok résztvevői nevéen szó-lítva hívták magukhoz istenüket. A Dráva menti (somogyi) és a hercegszántói (bácskai) horvát aratók az aratás végeztével Jézus nevét kiáltották. A búzakalász Ozirisz emblémája volt, haláláé és feltámadásáé, amelynek párhuzamait a hazai horvátok is megőrizték. Jézus halálának felmagasztalását Szent János jelenti be a búzamazg szimbólumát felhasználva (János 12, 23–25).

Az aratást letérdelve, közösen elmondott imával kezdték meg a magyarok, baranyai sokácok, és más horvát népcsoportok aratói, mintha templomi szertartáson vennének részt.

A göcseji, hegyházi magyarok az aratás befejeztével elkészült kévét *Jézus-kévének* nevezik, hasonlóan a hercegszántói sokácokhoz, valamint a Dráva-menti horvátokhoz. Ez utóbbiak – a lakócsai horvátok – az utolsó aratási kévét nagyobbra készítették úgy, hogy a kalászok egyik fele egyik irányba nézett, míg a másik fele a másikba. Az aratóeszközöket – sarlókat és a kaszát – abba belevágták, ám előtte egy búzamazgból kinőtt három kalászt piros színű pamut-

szállal átkötve ráhelyezték, majd a kalászokat hazahozták és a szoba sarkában lévő Jézus-kép keretébe tűzték, illetve a fából faragott Krisztus-kereszthez kötötték, s az ott maradt a következő vetés elérkeztéig, amikor a belőle nyert magvakat a többi búzammal összekeverve vetették el.

Az aratás végeztével, a búzammag halálát követően a *Jézus-kéve* is meghal: a kévébe történő aratószerszámok bevágásával. Az aratók a halál ceremóniáját letérdelve közös ima elmondásával érzékeltetik, majd a *Jézus-kévet* háromszor a levegőbe emelve „Jézus, Jézus, Jézus!” kiáltással magukhoz hívják Krisztust, miként tették azt a görög Dionüoszsz-ünnep résztvevői.

Az aratási szokásokban a termékenyre forduló élet halál fölötti győzelemben nyilvánul meg: az élet színét jelentő piros pamutszál jelképében, s a hármassal búzakaralásában, melynek magvaiból új élet, bőséges termés sarjad.

Az új élet már a learatott búzamezőn is megjelenik a dusnoki rác-horvátok legendáiban. Máriának – a kisdéd Jézus szoptatásakor – teje lecsöpögve fehér foltot hagy a tarlón. A Szent Család üldözői elől menedéket egy búzavető földjén talál a magyar mondákban. A szántóvető még nem is végez a vetéssel, mire az üldözők odaérnek, ám addigra az elvetett búza – csoda folytán – megnő és beérik. A magyarok és a horvátok Jézust Szent Péter társaságában gyakran a búzamezőben jelenítik meg. A búzavetéssel és a búzatermesztéssel áll kapcsolatban a Mester, aki akkor is termést hoz, ha nincs eső. A hazai horvátok (baranyai bosnyákok és a Dráva mellett élők) Jézust és Pétert a szorgos aratólánnyal és a lusta juhászbojtárral emlegetik, valamint a kenyeret sütő asszonnyal, aki a visszatérő vándoroknak nem kíván adni a frissen sült kenyérből, hanem a dagasztóteknő alá bújjik, s gonoszságáért Jézus teknősbékává változtatja. Ismert a Dráva menti Potonyi községből az a horvát legenda, amikor Jézus üldözői elől egy rétestésztát nyújtó asszonynál keres menedéket. Az üldözők az asztal alá bújt menekülőt nem találják, mert Jézus csodát tesz, s az addig kinyújthatatlan rétestésztá leír egészen a földig.

Adalékként mondjuk el, hogy a búzaszemen a magyarok, a bácskai bunyevácok és a Dráva menti horvátok Jézus képét vélik felismerni, hasonlóan az egyiptomi népekhez, akik Ozirisz jelének a búzakaralászt tekintették. A hármassal kalász, Jézus szent képe mellé kerülve, annak jelképévé válik.

Jézus tehát maga az élet.

Frankovics György

A Békés megyei nyomdászat ünnepe

A messzeföldön méltán híres, rendkívül színvonalas és sokoldalú Békés megyei helytörténeti kutatásoknak és feldolgozásoknak mindig fontos területe volt a művelődéstörténet és ezen belül a nyomda-, a nyomdászat történetének, társadalomformáló szerepének kutatása és feldolgozása. A nagy megyetörténetekből, várostörténeti monográfiákból a nyomdatörténet, vagy annak vonatkozásai soha sem hiányozhattak. A nyomdatörténet mindig megfelelő teret kapott, a nagy Kner és Tevan nyomdatörténetekről nem is beszélve. Nyilván a kezdetek is érdekelték a kutatókat és nem kis figyelem fordult már korábban is a megye első nyomdái felé. Azt, hogy a nagy múltú megyében az első nyomdát viszonylag későn nyitották meg, a megye XVIII. századtól tartó sajátos települési-, társadalmi-, művelődési strukturálódásával magyarázhatjuk.

Békés megyében az első nyomdát Réthy Lipót 1847-ben nyitotta meg Tessedik Sámuel városában, Szarvason. Réthy Lipót családja (Schlotterbeck) a XVIII–XIX. század fordulóján tűnt föl, jómódú kereskedőcsaládként a városban. Réthy Lipót apja, Kristóf, mint a szarvasi posta megalapítója jelentősen növelte családja tekintélye mellett vagyonát is. Három fia közül Lipót volt a középső, aki 1817. október 22-én született. Gondos neveltetésben részesült. Apja

ugyanúgy „tudományos pályára” szánta, mint bátyját, Pált. Réthy Pálból orvos lett, és mint ilyen Békéscsaba egészségügyének megszervezése terén ért el maradandó eredményeket. Apjuk – alighogy Lipót gimnáziumi tanulmányait befejezte – meghalt és édesanyjuk is hamarosan utánahalt férjének, így a család feje az akkor már orvos Pál lett. Réthy Pál öccsét, saját kívánságára is, nyomdásznak taníttatta. Méghozzá a legjobb pesti nyomdák egyikében, Beimel József nyomdájában. A jó nyomda, a nagyváros adta lehetőségek Réthy Lipótból hamarosan a kultúra minden megnyilvánulására érzékeny, figyelő, tanult, tájékozott fiatalembert faragott. Naponcideje lejárta után azonnal elment valcolni (a mesterlegény szakmai tudásának fejlesztése céljából – rendszerint külföldre – vándorútra kel, vándorúton van). Végigjárta Bécs, Párizs, Prága, Drezda nyomdáit. Sok tapasztalattal és az új iránti elkötelezettséggel jött haza két év múltán. Közvetlenül hazajövele után néhány pesti nyomdában dolgozott, így a Heckenast-féle nyomdában is. Közben megérlelődött benne a gondolat, hogy megtakarított pénzével, Pál testvére támogatásával saját nyomdát nyit odahaza, szülővárosában Szarvason, hogy hasznosíthassa tehetségét, tudását, mesterségét szülővárosa, Békés megye és a hazája javára. Tervét Pál bátyja is helyeselte és ezért 1844 júniusában együtt kérték a Helytartótanácsból a nyomdászati szabadalomlevél kiadását. A Helytartótanács sokáig várakozott a döntéssel és csak 1847-ben adta ki a szarvasi nyomda privilégiumlevelét, Réthy Lipót nevére. A szabadalomlevél birtokában a szarvasi nyomda 1847 májusában kezdte meg működését. Réthy Lipót jó, korszerű felszerelést vásárolt. A kor divatja szerint, de talán párizsi valcolására is emlékezve, angolos-franciás metszész antika betűcsalád alkotta betűkészlete java részét. Nyomdájában nagyjelentőségű könyvek, szótárak, kézi- és tankönyvek jelentek meg gyors egymásutánban. Mint a reformkor fia, a francia szabadelvű társadalom ismerője, természetesen 1848–1849-ben nyomdáját a szabadságharc és a forradalom szolgálatába állította. Azt rebesgették róla, hogy ő a „szarvasi Landerer”. A bukás után ennek megfelelően jártak el vele szemben. Egy ideig állandó zaklatásnak volt kitéve, majd 1850-ben, mint államellenes bűncselekményekkel vádoltat, fél esztendeig politikai fogolyként börtönben tartották Nagyváradon. Szabadulása után se hagytak fel zaklatásával, s bár nagy nehézségek között még hat évig fenntartotta Szarvason nyomdáját, arra az elhatározásra jutott, hogy legjobb lesz elhagynia szülővárosát. 1856-ban Gyulára költözött, ott állította fel nyomdáját. Zaklatása, szemmel tartása azonban itt sem szűnt meg. Két évvel később, 1858-ban, nyomdájával Aradra – más megyébe – kényszerült áttelepülni. Aradon új erővel, viszonylag jó, nyugodt körülmények között fogott munkához és sikerült hamarosan ismertté, keresetté tennie nyomdáját. Aradi működése alatt érte az a nagy megtiszteltetés, hogy 1903-ban, az akkor már országosan ismert nyomdász pályatársai, a magyar nyomdásztársadalom és Arad város és megye közönsége, munkásságának 70 éves jubileumán nagyszerű ünneplésben részesítette – ahogy akkor mondták – a „magyar nyomdászat Nesztorát”. Az ünneplést nem sokkal élte túl, Réthy Lipót 1903. július 23-án elhunyt.

Réthy Lipót gyulai nyomdászokdája rövid ideje alatt is sokat és nagyot alkotott. Például Mogyoróssy János: Gyula hajdan és most történeti és statisztikai vázlatokban című munkájának, mondhatni bibliofil minőségű elkészítésével. Aradon nem egy kiadványával ugyancsak beírta nevét, nemcsak Arad város és megye, hanem az ország művelődéstörténetébe, ha más-más nem, akkor Kálmány Lajos népköltési gyűjteményének kiadásával, vagy a Márki Sándor-féle Arad városmonográfiája közreadásával.

A szarvasi Réthy-féle nyomda és egyben a Békés megyei nyomdászat megindulásának 150.ik évfordulóját a Békés megyei Nyomdászok, Szarvas Város Önkormányzata és több más kulturális intézménye nemcsak egy nagyszabású emlékünneppel (emléktábla leleplezés, tudományos ülésszak) tették emlékezetessé. Szabó Ferenc helytörténész ötlete alapján és gondozásában, hasonló kiadásban megjelentették Réthy Lipót nyomdájában 1847-ben nyomtatott két alapvető helytörténeti értékkel bíró munkát: Dr. Réthy Pál: A szegényeket ápoló és Kórintézét felállításáról Békés-Csabán, valamint Dr. Bloch Móricz, mint „ez évi igazgató” által készített A Szarvasi Ág. Ev. Hitv. Evang. Főiskolának Rövid története és Jelen állapotjának vázlata című munkát. A két reprint kiadványt – melyek könyvárusi forgalomba nem kerültek – gondosan kivitelezett tasakban helyezték el úgy nyújtották át az ünneplő közönségnek, és a szakma, a magyar nyomdászat legkiválóbb egyéniségeinek.

Ki volt a „sacerdos gladiator”?*

A televízió jóvoltából láthattuk a kiválóan megrendezett és emlékezetes „Lőcsei fehéraszszony” című filmet, amelyben Józsa István tállyai plébános is szerepelt, mint a kurucvilág kiemelkedő alakja. Egyik lexikonunk szerint Józsa Istvánt, a szikszói csata hőseit a „kurucvilág kalandoraként” ismerteti. Ez nem teljesen fedi a valóságot, és ha akad is mozzanat a zavaros harcok idején, az ilyen kivételes esetek bizony a történelmi szükségszerűséggel is magyarázhatóak. Józsa István pap volt és a hazájáért küzdő hős katona, akárcsak Tomori Pál. Hú volt a papi esküjéhez és nem tűrte el az igazságtalanságot és a törvényteleniséget sem. Józsa István tetteit és cselekedeteit aszerint rögzítették az idegen beállítottóságú történetírók, hogy mi felelt meg az ő szempontjaiknak. E tekintetben tehát a cenzúrának is volt némi szerepe.

Abban az időszakban Tállyán szántó terület csak a Szerencsi patak bal partján elhúzóódó vékony földszávon létezett. Inkább az erdő volt a jellemző, annak a kiirtott részein, főleg a déli fekvésű hegyoldalakon pedig a szőlő díszlett. Így a *Galagonyás-* és a *Hasznos-dűlőben* az egyháznak is nagy területen szőlője volt, és ehhez szükséges pincéje is. Szomorú emlékek vannak arról az időszakról, amikor a labancok, meg a kurucok is Tállyán feltörték a pincéket és a kilópt borból „halálra itták magukat”.

Köztudott, hogy elsősorban Lengyelországból lehetett abban az időben fegyvereket és lőszerzést szerezni, amihez jó borra volt szükség. Így Tokaj-Hegyaljáról 1679-ben 700 hektót, míg 1763-ban már 4200 hektó jó minőségű tokaji bort kellett adni. A kuruc csapatoknak, felkelőknek, bujdosóknak a fővezérséggel távolról sem volt olyan a kapcsolatuk, mint az elvárható lett volna. Gondoljunk itt elsősorban a katonai utánpótlás tragikus hiányosságaira, a lőszer- és az élelmiszerellátásra is. Sokszor csak kegyetlenkedés árán tudták biztosítani az utánpótlást. A dorbézoló labanc és kuruc katonák sok üres pincét hagytak maguk után.

Tállya volt a fő borforrás. Volt itt a Rákócziaknak, a kassai püspökségnek és sok földi hatalmasságnak is bora, hiszen a jobbágyok csak művelhették a szőlőket, de az ehhez szükséges tőke a nemesek kezében volt. Józsa István tállyai plébános volt, majd egri kanonok és a püspök hadnagya. Így tehát nemcsak a „lelkeknek” volt a felügyelője, hanem a földi javaknak is. Mások voltak abban az időben az előírások, mint ma. Egyszer gyanúba vették, mert nagyobb rokonszenvvel viseltetett a kuruc, mint a királyi-ügy iránt. Ezért Eperjesen börtönbe is vetették. 1678. szeptember 18-án kegyelmet kapott Leopold császártól, majd nemskóra az országba bejött Thököly Imréhez csatlakozott. 1678 őszén – nem tudni mi okból – a királyhoz pártol, majd október 21-én a kurucok 300-ad magával elfogják és lefejezik Tállyán, vagy Abaujszántón. Itt is ellentmondanak egymásnak az íráskok. Volt aki azt bizonygatta, hogy Jelcz helyettes kuruc kapitánya fogta el Tarcalon, ahová csellel csalták be és 60 társával együtt, ott helyben le is fejezték. Mi lehet az igazság? Moglehetősen értelmetlen, hogy egy hadsereggel rendelkező Thököly Imrének cselhez kell folyamodnia, hogy elfogja a tállyai plébánost, a saját emberét.

Egyes történészek megemlítik, hogy Józsa István, Lipót császár seregét Szikszónál megsemmisítette és ezért nevezte el őt *Kazy János* jezsuita szerzetes „sacerdos gladiator”-nak. Kazy Jánosról azt tudjuk, hogy császárpárti, biblikus, magyar történész és a Nagyszombati Egyetem és Szeminárium rektora. Kazy Kassán működött, abban a városban, ahol Cob osztrák generális volt a parancsnok. Érdekes, hogy ennek ellenére ilyen magasztaló kijelentést tesz Józsa Istvánról. Ezen körülmények ismeretében csak azt lehet mondani, hogy Józsa István, olyan ember volt abban az ellentmondásos társadalmi rendben, amilyen az ilyen rendű és rangú ember lehetett. Hős tudott lenni a labancok elleni harcban, de szükség esetén a kurucok sorában is rendet tudott tenni. Látta Tokaj-Hegyalja pusztulását és a megvadult labancok kegyetlenkedéseit is. Talán ide vezethető vissza „ingatagsága” és vélt „kalandorsága” is.

A fővárosban található Millenniumi emlékművön Thököly Imre szobra alatt lévő nagyméretű dombormű szövege a következő: „Thököly kurucjai a szikszói harcban legyőzik a labancokat. 1679.” A lovon ülő harcos talán Józsa Istvánt, a „sacerdos gladiator”-t mintázza. Így emlékezzünk inkább a szikszói csata győztesére, akit talán az említett emlékmű is dokumentál.

Szikora András

* Sacerdos (latin) = felszentelt pap.